

İbn Teymiyye'nin Uç Görüşleri

Eserlerinde açık bir şekilde müşebbihenin etkisi hissedilen İbn Teymiyye'ye göre Allah'ın kitabı, Resulü'nün sünneti, sahabe, tabiun ve müçtehit imamların eserleri direkt ya da dolaylı olarak Cenab-ı Hakk'ın her şeyin üstünde olduğunu anlatmaktadır. Şu ayetler O'nun (celle celaluhu) mekansal olarak arş ve semanın üzerinde olduğunu göstermektedirler: "Güzel sözler ancak O'na yükselir."[6], "Ey İsa! Şüphesiz seni kabz edecek ve kendime yükselteceğim."[7], "Göktekinin sizi yere geçirivermeyeceğinden emin mi oldunuz?"[8], "Fakat Allah Onu (İsa'yı) kendisine yükseltmiştir."[9], "Rahman, Arş'a istiva etmiştir."[10]

İbn Teymiyye, "Rabbimiz, gecenin üçte biri kaldığında (keyfiyeti bize meçhul bir halde) her gece dünya semasına inerek buyurur ki 'Bana kim dua eder ki, duasına icabet edeyim. Kim bir şey ister ki, ona dilediğini vereyim. Kim de affını talep eder ki, onu mağfiret edeyim.'"[11] mealindeki hadis de açık bir şekilde Cenab-ı Hakk'ın semada bulunduğunu ifade ettiğini söyler.[12]

Selefi salihinden hiç kimsenin Allah Teala'nın semada olduğuna itiraz etmediğini, ne Kur'an-ı Kerim, ne Sünnet, ne sahabe, ne tabiun ve ne de sonraki dönemlerde yaşayan müçtehit imamların bu gerçeğe aykırı direkt ya da dolaylı tek bir ifadelerinin olmadığını söyleyen İbn Teymiyye, onların Allah Teala'nın (mekansal olarak) semada, arşta ve her yerde olduğunu kabul ettiklerini iddia eder.[13]

Selefin Allah Teala'yı Kur'an ve Sünnet'in ifade ettiği şekilde vasıflandırdığını, bu noktada bir değişiklik ya da inkar içerisinde olmadıklarını, sıfatların keyfiyetini açıklama ya da onları insanların sıfatlarına benzetme yoluna da sapmadıklarını söyleyen İbn Teymiyye (te'vil yoluyla) sıfatların bir kısmını inkar edenlerin Allah Teala'yı hakıyla bilemediklerini dolayısıyla da şu ayetin muhatabı olduklarını iddia eder[14]: "Allah'ın kadrini gereği gibi bilemediler."[15]

Allah Teala'nın yüzü, eli ve gözü olduğunu iddia eden İbn Teymiyye[16] bu anlayışı, O'nun insana benzetilmesi (teşbih) şeklinde telakki eden Ehl-i Sünnet kelimcilerini Cenab-ı Hakk'ın ezeli sıfatlarını reddeden "muattıla" ile aynı görüşü benimsemekle itham eder.[17]

Allah Teala'yı yaratılmışlara benzetmekten tenzih edebilmek için müteşabih ayetleri te'vil eden kelimcileri Yahudilerden daha tehlikeli gören İbn Teymiyye[18] savunduğu fikirlerin sahabe, tabiun, hadis hafızları ve Ahmed b. Hanbel'e ait olduğunu söyler.[19]

Müşebbihe ve mücessimeyi "ehl-i zeyğ" olmakla itham eden İbn Teymiyye, Allah Teala'nın semada arş üzerinde oturduğunu söyleyerek Ehl-i Sünnet kelimcilerinden ayrılır ve tenkit ettiği mücessime ile aynı akideyi paylaşır.

İbn Teymiyye'nin Allah Teala'ya isnat ettiği el ve yüz gibi uzuvların keyfiyetlerinin insanlar

tarafından bilinmediklerini söylemesi, kendisini teşbihten kurtarmaz. Zira müşebbihe ekolüne müntesip olanlar da Cenab-ı Hakk'a isnat ettikleri uzuvların keyfiyetlerini bilmediklerini söylemektedirler.

Müteşabih ayetleri zahiri anlamlarında tefsir eden İbn Teymiyye'nin benimsediği tefsir usulünün seleften tevarüs ettiğini söylemesi de iddiadan öte bir anlam ifade etmemektedir. Zira Malik b. Enes, Mukatil b. Süleyman, Davud b. Ali el-İsfehani ve Ahmed b. Hanbel'in de aralarında yer aldığı selef alimleri Allah Teala'nın yaratılmışlardan hiçbir şeye benzemediğini söylemektedirler. Aşağıdaki açıklama İbn Teymiyye'nin görüşlerine ittiba ettiğini söylediği selef alimlerinin teşbih noktasında ne derece tavizsiz olduklarını göstermektedir: “Bir kişi ‘Ey İblis! Ellerimle (kudretimle) yarattığıma saygı ile eğilmekten seni ne alıkoyuyordu?’[20] ayetini okurken elini hareket ettirse ve bu hareketiyle Allah Teala'nın elinin olduğunu ima etse, o adamın elini kesmek gerekir.”[21]

Selef, Allah Teala'nın kudretine işaret eden “el” kelimesinin okunduğu sırada karinin parmaklarını oynatmasını dahi doğru kabul etmezken, Cenab-ı Hak'a el, ayak gibi uzuvlar isnat eden İbn Teymiyye'nin Onlarla aynı esasları kabul ettiğini söylemesi güvenilirliğini yaralamaktadır.

Müfessirler ve İbn Teymiyye

Müteşabihat ve sıfatlarla alakalı görüşünün selefe ait olduğunda ısrar eden İbn Teymiyye, okuduğu yüzden fazla tefsirin hiçbirisinde sahabenin sıfatlarla ilgili ayet ve hadisleri zahiri anlamlarının dışında bir mana ile te'vil ettiklerini görmediğini söyler.[22]

İbn Teymiyye'nin bu beyanı selefe ait tefsirler içerisinde en güvenilir olduğunu söylediği Taberi'nin nakilleri ile çelişmektedir.[23] Nitekim Taberi, -İbn Teymiyye'nin sıfatlarla alakalı ayetlerin en önemlisi olarak gördüğü- “ayetü'l-kürsi”deki “O'nun -celle celalühü- kürsüsü (ilmi) bütün yerleri ve gökleri kaplayıp kuşatmıştır.”[24] kısmını tefsir ederken İbn Abbas'a -radiyallahu anhum- isnat ettiği bir rivayette kürsü kelimesinin “ilim” olarak te'vil edildiğini nakletmektedir.[25] Halbuki İbn Teymiyye “kürsü” kelimesini -haşa- Allah Teala'nın üzerinde oturduğu bir mekan olarak anlamaktadır.

“Tercümanü'l-Kur'an” diye şöhret bulan İbn Abbas'ın müteşabihattan olan “kürsü” kelimesini, “ilim” olarak te'vil etmesi, İbn Teymiyye'nin ilk dönem müfessirleri ile alakalı genellemesinin gerçeğe aykırı olduğunu göstermektedir.

Firavun Örneği

Allah Tela'nın “yüce/el-Aliyy”[26] olmasını mekansal olarak semada bulunmak şeklinde anlayan İbn Teymiyye, Kur'an-ı Kerim'de zikredilen Firavun'a ait şu sözü iddiasına delil olarak kullanır: “Firavun dedi ki: ‘Ey Haman! Bana yüksek bir kule yap, belki yollara, göklerin yollarına erişirim de Musa'nın ilahını görürüm(!) Çünkü ben, Onun yalancı olduğuna inanıyorum.’ Böylece Firavun'a yaptığı iş kötü gösterildi ve doğru yoldan saptırıldı.”[27]

İbn Teymiyye'nin ayetten Firavun'un Allah Teala'nın -haşa- göklerde olduğunu Musa

–aleyhisselam-dan öğrendiği sonucunu çıkarması gerçeklerle bağdaşmamaktadır. Çünkü ne ayet ne de hadislerde buna işaret eden bir kanıt vardır. Muhal farz, Musa -aleyhisselam- böyle bir şey söylemiş olsa dahi Onu yalancı olarak gören[28] Firavun'un, Hz. Musa'nın sözüne itimat etmesi düşünülemez. Ayrıca Firavun Musa –aleyhisselam-ın sözüne göre amel etseydi öncelikli olarak Allah Teala'ya iman etmiş olurdu.

Nüzul Hadisi

Allah Teala'nın semada karar kıldığını savunan İbn Teymiyye'nin delil olarak kullandığı “nüzul hadisi” hakkında Buhari Şarihi Ayni şunları söylemektedir: “Bu hadis ile alakalı dört farklı kanaat oluşmuştur. Bir grup, bu hadise dayanarak Allah Teala'ya yön isnat etmiş, Mu'tezile bu bapta rivayet edilen hadisleri inkar etmiş, başka bir grup tahrif sayılabilecek ölçüde te'villerde bulunmuş, meşhur dört mezhep imamının da aralarında yer aldığı cumhur ise hadisi kabul etmekle beraber şerh ederken Cenab-ı Hakk'ı kullara benzemekten tenzih etmiştir.

Ehl-i Sünnet kelimcileri Allah Teala'yı, “yüksek bir yerden daha alçak bir yere intikal etmek”[29] anlamına gelen “nüzul” kelimesinin zahiri anlamıyla ilişkilendirmekten sakınmışlardır. Zira hareket, durmak ve intikal gibi fiiller bir yerden ayrılıp başka bir yerde bulunmak anlamına gelir.[30] İnsanlarda görülen ve bir yerde bulunduğu bir anda başka bir yerde olamamayı gerektiren bu durumların Cenab-ı Hakk'a isnat edilmesi Kur'an ve Sünnet'e aykırıdır. Zira ayetler Onun insanlara benzemesini açıkça nefyetmiştir: “Onun benzeri hiçbir şey yoktur.”[31], “Allah Samed'dir.(Her şey Ona muhtaçtır, O hiçbir şeye muhtaç değildir.)”[32] Buna göre “nüzul” kelimesine zahir anlamı verildiğinde hadis, Kur'an-ı Kerim'le çelişecektir. Sahih bir hadis için böyle bir durum söz konusu olmayacağına göre “nüzul” kelimesi mecaz anlam çerçevesinde anlaşılmalıdır.

Şarih Ayni, “nüzul” kelimesinin zahir ve mecaz olarak 5 farklı anlamının olduğunu, Kur'an-ı Kerim ve Arap dilinde hepsinin de kullanıldığını ancak hadis bağlamında düşünüldüğünde en uygun anlamın “Allah Teala'nın rahmetini kullarına yöneltmesi”[33] şeklinde olacağını söylemektedir.[34]

Ayrıca hadisin zahir anlamda anlaşılması coğrafi gerçeklerle de çelişmektedir. Çünkü bir bölgede zaman, gecenin son üçte birine ulaştığında başka bir yerde gündüz vaktidir. Bütün yeryüzü için düşünüldüğünde “gecenin son üçte birleri” 24 saati kaplamaktadır. Bu durumda, “istiva” ve “semada bulunma” kelimelerini zahir anlamlarında kabul eden İbn Teymiyye'nin, Allah Teala'ya hangi zamanı tahsis ettiği problemi ortaya çıkmaktadır. Ayet ve hadislerde bir tahsis söz konusu olmadığına göre, bunu yapacak kişi İbn Teymiyye olacaktır. Sınırlı kudrete sahip olan insanın, Allah Teala'yı belli bir zamanla sınırlaması, sınırsız gücün üzerinde tasarruf iddia etmesi anlamına gelecektir. Bu ise, tevhit akidesi açısından bakıldığında tehlikeli bir durumdur.

Mecaz ve Hakikat Telakkisi

İbn Teymiyye, müteşabihati mecazi anlamlarıyla tefsir eden Ehl-i Sünnet kelimcilerini sert bir üslupla tenkit etmesine rağmen, Kur'an-ı Kerim ve hadislerde adı geçen cennet nimetlerinin tamamını “mecazi” kabul eder.

“Sadece ben yaparsam olur.” anlayışının hakim olduğu bu yaklaşımı daha yakın bir planda anlayabilmek için İbn Teymiyye’nin “mecaz” ile alakalı ifadelerine göz gezdirmek gerekir: “İbn Abbas radiyallahu anhum ‘Cennette olan nimetlerin dünyada sadece adlarının olduğunu’ söylemektedir. Allah Teala cennette şarap, süt, su, ipek, altın, gümüş ve diğer nimetlerin olacağını haber vermektedir. Bunların, dünyadaki karşılıkları ile bir takım benzerlikleri olmakla beraber büyük farklılıkları da vardır.” Nitekim cennette kendilerine nimet verilenler “Bu tıpkı daha önce dünyada iken bize verilen rızık gibidir” dediklerinde “Bu rızık onlara dünyadakine benzer olarak verilmiştir.”[35] denilecektir. Cennet nimetleri dünyadakilere benzeseler de onların aynıları değildir. Tıpkı belli açılardan bazı unsurlar birbirlerini çağrıştırdıkları gibi bazı nimetlerin isimleri de birbirlerine benzemektedirler.”[36]

Sonraki dönem alimleri tarafından kaleme alınan tefsirlere bakıldığında Cenab-ı Hakk’ın zat ve sıfatlarından bahseden ayetlerin mecazi anlamları çerçevesinde anlaşıldıkları görülmektedir. Buna göre “istiva” kelimesine kurulmak, galebe çalmak, güç sahibi olmak, “vech’e zat, “el’e güç, kuvvet, “gelmeye” Allah Teala’nın emrinin gelmesi, “semada/üstte olmaya” derece ve mekan itibarıyla yüksekte bulunmak gibi anlamlar verilmiştir.

Mecaz, Kur’an-ı Kerim’in anlaşılmasında o derece önemsenmiştir ki ulema, “Eğer mecaz, Kur’an-ı Kerimden gitmiş olsaydı, Onun güzellik ve i’cazının yarısı da kaybolurdu.” demiştir.[37]

Sıfatlar ve müteşabihatın, zahiri anlamları çerçevesinde anlaşılmasında ısrar eden İbn Teymiyye, aksi bir anlama usulüne (mecazi) dair ne sahabe ne de tabiundan nakledilen bir rivayet olmadığını, akılla bu işi yapmaya kalkışmanın ise onu, nasslar üzerinde bir otorite olarak kabul etmek anlamına geleceğini söyler.[38]

Müteşabihatı mecazi manada anlamayı aklın nasslar üzerinde hakimiyet kurması olarak algılayan İbn Teymiyye, cennet nimetlerini kıymetlendirme babında İbn Abbas’tan yaptığı rivayeti ise akıyla Ahiret Hayatı’nın belli bir konusuna tahsis etmekten geri durmaz. Halbuki Allah Teala’nın sıfatları, cennet nimetleri gibi “semiyyat” bahsine dahildirler, dolayısıyla her ikisi de aynı usul çerçevesinde anlaşılmalıdırlar. Ayrıca sahabe, sıfatlar hususunda sessiz kalmış, müteşabihata mecazi mana verilmeyeceğine dair de bir kanaat belirtmemiştir. Onlar müteşabih ayetlerin anlamlarını Allah Teala’ya havale etmişlerdir. İbn Teymiyye gibi müteşabihatı zahir anlamlarında alıp Cenab-ı Hakk’a cihet isnat etme yoluna sapmamışlardır.

Tefvîz Ve Te’vil Sistemi

Selef, “Şari’nin kelimadan neyi kastettiğinin kullara gizli olması” anlamına gelen “müteşabihat”ı anlarken iman ve tasdikle yetinmeyi yeterli görmüş, keyfiyeti beyan etmekten uzak durmuştur.[39] Nitekim İmam Malik kendisine “Rahman, Arş’a istiva etmiştir.”[40] ayetindeki “isteva” kelimesinin tefsirini soran kişiye, “İstiva malumdur. Keyfiyeti ise bilinmemektedir. Bu konuda soru sormak bidattır. Zannedirim ki sen kötü niyetli bir adamsın.” dedikten sonra çevresindekilere “Onu yanımdan çıkarın”[41] diye emretmiştir. İmam Malik, mücessime meşrebinden olduğunu düşündüğü kişiye “istiva” kelimesinin Arap dilinde hangi anlamlara geldiğinin bilindiğini, fakat Allah Teala’nın ayetten neyi kastettiğinin meçhul olduğunu, bu noktada sorular sormanın ise sapık akidelere bilgi toplama anlamına geleceğini ihsas etmiştir.

İmam Malik örneğinde de görüldüğü gibi selef, müteşabih ayetlerin manalarını Allah Teala'ya havale etmek anlamına gelen “tefvîz” usulünü kullanmıştır.[42] Bunu yaparken ayetlere, insanın uzuv ve hareketlerinin karşılığı olan zahir anlamları vermekten şiddetle kaçınmışlardır. Onlar, yaşadıkları dönemin fikri ve itikadi yapısı gereği müteşabih ayetlerle alakalı derin tefsirlere de girmemişlerdir.

Farklı ideoloji ve meşreplerin ortaya attığı şüpheler karşısında müslümanların müstakim kalabilmeleri için sonraki dönem alimleri sıfatlar ve müteşabihat ile alakalı rivayetleri Arap dili ve edebiyatının müsaade ettiği anlam ve kurallar çerçevesinde “te’vil” ederek murad-ı ilahiyi ortaya çıkarmaya çalışmışlardır. Onların yaşanan fikri tartışmalar ve İslam’a yöneltilen eleştiriler karşısında böyle bir yolu benimsemeleri zorunluluk arz etmiştir.

İmamu'l-Haremeyn, meslekleri her ne kadar farklı görünse de selef ve halef alimlerinin “tefvîz” ve “te’vil” sistemlerinin, Allah Teala'yı tenzih etmeleri ve yaratılmışlara benzetmemeleri itibariyle aynı olduklarını söylemektedir.[43]

“Tefvîz” ve “te’vil” mesleklerinin her ikisini de reddeden, buna mukabil müteşabihatı zahiri anlamları çerçevesinde anlayan İbn Teymiyye, sözde selefe hakikatte ise mücessimeye yakın durmaktadır. Onun, cennet nimetlerini “mecazi”, müteşabihatı ise “zahiri” manalarıyla tefsir etmesi kendi anlayış usulü açısından bakıldığında çelişkilerle doludur. İddiasını desteklemek için kullandığı Kur’ani deliller ise selef tarafından “tefvîz” halef tarafından “te’vil” sistemiyle anlaşılmıştır.

Teşbihin Tanıkları

İbn Teymiyye'nin, tecsim akidesini zaman zaman konuşmalarına taşıdığı, minber ve kürsülerde savunduğu bilinmektedir. Çağının tanıklarından İbn Battuta, Ebu Hayyan ve İbn Cehbel'in şahadetleri bu noktada önem arz etmektedir.

İbn Battuta'nın seyahat ettiği ülkelerdeki gözlem ve hatıralarını anlattığı “Tuhfetu'n-nuzzar fî ğaraibi'l-emsar” adlı eseri, İbn Teymiyye ve Onun tecsim akidesi ile alakalı ilginç bilgiler vermektedir:

Dımaşk şehrinde çeşitli konularda konuşan fakat aklından zoru olduğu anlaşılan Hanbeli fakihlerinin ileri gelenlerinden Takıyyuddin İbn Teymiyye adında biri vardı. Halka vaaz verir, insanlarda Ona karşı ileri derecede saygı gösterirlerdi.

İbn Teymiyye, yaptığı bir konuşmadan dolayı fakihlerin tepkisini çekmişti. el-Meliku'n-Nasır'ın huzuruna çıkarılıp, kadınlar tarafından sorgulandı ve hapse atıldı. Yıllarca hapiste kaldı. Bu müddet içerisinde 40 ciltten oluşan ve adını “el-Bahru'l-muhit” koyduğu bir tefsir kaleme aldı. Annesinin ricası üzerine sultan Onu serbest bıraktı.

İbn Teymiyye, Dımaşk de bulunduğum sırada –önceden- tutuklanmasına sebep olan ifadeleri tekrar etti: Cuma günü cemaat olarak hazır bulunduğum camide, insanlara vaaz ve nasihatta bulunurken minberin merdiveninden bir basamak aşağıya inerek “muhakkak ki Allah Teala benim buradan indiğim gibi dünya semasına inmektedir.” şeklinde bir cümle sarfetti. Maliki

fakihi İbn Zehra söylediklerine karşı çıktı. Cemaatte ayağa kalkıp sarığı başından düşünceye kadar ona dayak attı. Neticede bir daha tutuklandı ve hapsedildiği kalede ölünceye kadar tutuklu kaldı.[44]

İbn Teymiyye'yi ta'dil eden biyografi yazarlarının reddettiği bu ifadeyi, farklı vurgularla müfessir Ebu Hayyan "el-Bahru'l-Muhîr" ve "en-Nehru'l-mâd" adlı tefsirlerinde nakletmektedir. Ebu Hayyan bir çok yerde Onun tecsimi çağrıştıran ifadelerini tenkit etmektedir. Ne var ki elimizdeki matbu nüshalarda bu tenkitlerin bir çoğundan tek bir harf bulmak mümkün değildir. Çünkü baskı sürecinde her iki eserden de İbn Teymiyye'nin tecsimle alakalı görüşleri çıkartılmıştır. İbn Teymiyye'nin açıkça Allah Tealaya cisim isnat ettiğini söyleyen Zahid Kevseri[45] bu noktada şunları söylemektedir: "Ebu Hayyan, 'O'nun kürsüsü bütün gökleri ve yeri kaplayıp kuşatmıştır.'[46] ayetini tefsir ederken muasırı olan İbn Teymiyye'nin "Kitabu'l-Arş" adlı -kendi el yazısıyla kaleme aldığı- eserinde şu ifadeleri okuduğunu nakletmektedir: 'Allah Teala kürsüde oturmaktadır. Yanı başında boşalttığı yerde ise Onunla birlikte Hz. Peygamber oturmaktadır.'" Elyazması nüshalarda var olan bu ifadeler kitabın musahhihi tarafından matbu nüshalara alınmamıştır. Musahhih, Kevseri'ye, din düşmanlarının hadiseden nemalanmamaları için böyle bir tercihte bulunduğunu söylemiştir. [47]

Ebu Hayyan "el-Bahru'l-Muhîr"ın muhtasarı olan "en-Nehru'l-mâd" adlı tefsirinde de İbn Teymiyye'nin tecsimle alakalı görüşlerini tenkit etmektedir. Kitabı tahkik eden Bûran ed-Dannâvî ve Hidyan ed-Dannâvî İbn Teymiyye'ye isnat edilen tecsimle alakalı bölümü tefsirden çıkartmışlardır.[48]

İmam es-Sübki (v. 756) "es-Seyfu's-sakîl fî'r-reddi alâ İbn-i zefîl" adlı eserinde, Ebû Hayyan'ın belli bir dönem kendisinden övgüyle bahsettiği İbn Teymiyye'yi "Kitabu'l-Arş" adlı eserini okuduktan sonra ölünceye kadar lanetlediğini yazmaktadır.[49]

Şafii ulemasından Şihabuddin İbn Cehbel de İbn Teymiyye'nin tecsimle alakalı görüşlerini reddeden bir risale kaleme almıştır.[50] İbn Cehbel eserinin sonunda "İbn Teymiyye'nin sapıklık ve inadının derecelerini açıklamak için tahrif ve fesadından kaynaklanan açıklamalarını bekliyoruz." [51] demesine rağmen İbn Teymiyye Onun bu meydan okumasına cevap ver(e)memiştir.

Teşbihin Anlamı

Bir varlık için "oturdu-kalktı, indi-çıktı, geldi-gitti" gibi fiilleri kullanmak onu bir cisim olarak kabul etmek anlamına gelmektedir. Çünkü bu fiiller bir halden başka bir hale intikali gerektirmektedirler. Bu durum, varlıkların zât ve fiillerinin hâdis oldukları anlamında da gelir. Zira intikalden önce yoktu, sonra oldu. "Hâdis" olan varlıklar için söz konusu olan bu durumu "yaratılmışlara benzemeyen" Cenab-ı Hakk için geçerli kabul etmek açıkça Onu yarattıklarına benzetmek (teşbih) anlamına gelmektedir. "Vacibu'l-vucud" olan Cenab-ı Hakk, hâdis olan varlıklar için geçerli olan bu sıfatlardan münezzehtir. Çünkü varlık itibariyle farklılık arz eden şeylerin sıfatları da farklılık arz etmektedir. Nitekim "alim" ve "cahil" sıfatları insanlar için geçerli iken farklı bir varlık olan "taş" için geçerli değildir. Taş için "alim" ya da "cahil" denmez. Çünkü taşın kabiliyeti bu sıfatları kabul etmez. Aynı şekilde eve "işiten" ya da "sağır", yeryüzüne "konuşan" ya da "dilsiz", semaya da "evli" ya da "dul" denmez.

İbn Teymiyye'nin iddia ettiği gibi, Allah Teala "arş" ya da "sema" da gerçekten duruyorsa bu durumda, "bu ikisini yaratmadan önce nerede ikamet ediyordu?!" problemi ortaya çıkmaktadır. Bu problem ise beraberinde hâdis varlıkların özelliği olan "intikal" sorununu getirecektir.

Ayrıca Cenab-ı Hakk'ın sema ile münasebetinden bahseden ayetler, Onun mekansal olarak her şeyin üzerinde olduğu anlamında anlaşılırsa bu durumda verilen manalar, "Halbuki O Allah göklerde ve yerededir." [52] ayeti ile çelişecektir. Çünkü yer, göklerin altındadır. Bu durumda mekansal üstünlük ortadan kalkacaktır. O'nun her iki yerde de bulunması kabul edilirse, "üst"e "üst" "alt"a da "alt" denmesinin bir anlamı kalmayacaktır. Çünkü üst, alta, altta üste nisbetle bu isimleri almıştır.

Sonuç

İslam düşünce tarihinde hakkında en çok söz söylenen isimlerden birisi olan Harranlı İbn Teymiyye, Eşariler başta olmak üzere Ehl-i Sünnet hassasiyetine sahip kelamcılara sert eleştiriler de bulunmuş, ulemanın hazır bulunduğu muhakemelerde sorgulanıp teşbih akidesinden ve icmaya aykırı fetvalarından dolayı defaatle cezalandırılmıştır.

Müteşabihatı tefsir ederken ayetlere zahiri anlamlarını veren, semada yerleşme, bir yere oturma, hareket etme gibi insanlara ait fiilleri Allah Teala'ya isnat eden İbn Teymiyye, Sünnet ve Cemaat Akidesini benimseyen alimler tarafından tenkit edilmiş, görüşleri hakkında çok sayıda reddiye kaleme alınmıştır.

Geçmişte Takıyyudin es-Subki, İbn Cehbel, İbn Hacer el-Heytemi, İmam Şa'rani, yakın dönemde Zahid Kevseri, Yusuf en-Nebhani, günümüzde ise Muhammed Ebu Zehre ve Said Ramazan el-Buti gibi muhakkik alimler tarafından tenkit edilen İbn Teymiyye, uzun bir aradan sonra Muhammed b. Abdulvahhab'ın faaliyetleri ile tekrar ön plana çıkmış, günümüzde ise selefiyye adı altında İslam coğrafyasında etkin bir konuma gelmiştir.

Muhakkak ki her şeyin en doğrusunu bilen Allah Teala'dır.

Dipnotlar:

[1] Kur'an, Bakara(2): 255.

[2] Kur'an, İhlas(112): 1-4.

[3] Ebu'l-Abbas Takıyyuddin b. Abdilhalim İbn Teymiyye, er-Risaletü't-Tedmüriyye, Kahire, 1954, s. 7.

- [4] İbn Teymiyye, et-Tedmüriyye, s. 7.
- [5] İbn Teymiyye, el-Akidetu'l-Hameviyyetü'l-Kübra, Kahire, 1952, s. 249.
- [6] Kur'an, Fatır(35): 10.
- [7] Kur'an, Al-i İmaran(3): 55.
- [8] Kur'an, Mülk(67): 16.
- [9] Kur'an, Nisa(4): 158.
- [10] Kur'an, Taha(20): 5.
- [11] Buhari, Teheccüd 14, 1145, Müslim, 1769, Ebu Davud, 4733; Tirmizi, 446.
- [12] İbn Teymiyye, Mecmu'u'l-Fetava, Beyrut, ty., V, 416.
- [13] İbn Teymiyye, el-Akidetu'l-Hameviyyetü'l-Kübra, 419.
- [14] İbn Teymiyye, et-Tefsiru'l-Kebir, Beyrut, ty., I, 270.
- [15] Kur'an, Zümer(39): 67.
- [16] İbn Teymiyye, el-Fetava'l-Kübra, Beyrut, 2002, VI, 656.
- [17] Saib Abdulhamid, İbn Teymiyye Hayatuhu ve Akaiduhu, Beyrut, ty., s. 120.
- [18] İbn Teymiyye, el-Fetava'l-Kübra, VI, 647.
- [19] İbn Teymiyye, el-Fetava'l-Kübra, VI, 655.
- [20] Kur'an, Sad, (38): 75.
- [21] Muhammed b. Abdilkerim eş-Şehristani, el-Milel ve'n-Nihal, Beyrut, 1992, I, 92.
- [22] Abdulhamid, a.g.e., s. 121.
- [23] İbn Teymiyye'ye Kur'an ve Sünnet'e uygun tefsirlerin hangileri olduğu sorulduğunda "sağlam rivayet zinciriyle selefın sözlerini nakleden, içerisinde bidat olmayan Mukatil b. Bekir ve Kelbi gibi itham edilen şahısların rivayetlerine de yer vermeyen, en sahih tefsir İbn Cerir et-Taberi'nin 'Camiu'l-Beyan fi Te'vili'l-Kur'an' adlı eseridir." Demektedir. Bkz. İbn Teymiyye, Mukaddime fi Usuli't-Tefsir, Beyrut, 1997, s. 110.
- [24] Kur'an, Bakara(2): 255.
- [25] Ebu Cafer Muhammed b. Cerir et-Taberi, Camiu'l-Beyan fi Te'vili'l-Kur'an, Beyrut, 2005, III, 11.
- [26] Kur'an, Bakara(2): 255.
- [27] Kur'an, Mü'min(40): 36-37.
- [28] Kur'an, Mü'min(40): 37.
- [30] Bedruddin Ahmed el-Ayni, Umdetü'l-Kari, Beyrut, Beyrut, 2001, VII, 291.
- [31] Kur'an, Şura(42): 11.
- [32] Kur'an, İhlas(112): 2.
- [33] Ayni, a.g.e., VII, 291.
- [34] Nüzul kelimesinin anlamları: "Gökten tertemiz bir su indirdik." (Kur'an, Furkan(25): 48) ayetinde intikal, "Onu Cebrail indirmiştir." (Kur'an, Şuara(26): 193) ayetinde bildirmek, "Allah'ın indirdiğinin benzerini ben de indireceğim." (Kur'an, En'am(6): 93) ayetinde söz söylemek, "falanca üstün ahlakla dünyasına yöneldi." ifadesinde bir şeye yönelmek/yönelmek, "falanca oğulları başımıza geçinceye kadar hayır ve adalet üzere idik." cümlesinde idare etmek anlamında kullanılmaktadır. Dilciler tarafında bilinen bu anlamlar içerisinde Cenab-ı Hakk'ın zat ve sıfatlarına en uygun olanı "rahmetini kullarına yöneltmesidir." Bkz. Ayni, a.g.e., VII, 291.
- [35] Kur'an, Bakara(2): 25.
- [36] İbn Teymiyye, el-İklil fi'l-Müteşabih ve't-Te'vil, Kahire, 1367, s. 12.
- [37] Halit Abdurrahman el-Ak, Usulu't-tefsir ve Kavaiduhu, Beyrut, 2003, s. 287.
- [38] Muhammed Ebu Zehre, İbn-u Teymiyye, Kahire, 2000, s. 218.
- [39] İmam Malik'in sözü için bkz. Ebubekir Ahmed b. Huseyn el-Beyhaki, Kitabu'l-Esma-i ve's-Sıfat, (ta'lik. ve tahk. Muhammed Zahid Kevseri), Kahire, t.y., s. 298.
- [40] Kur'an, Taha(20): 5.
- [41] Muhammed Abdulazim ez-Zürkani, Menahilu'l-İrfan, Beyrut, 2001, II, 231.
- [42] Bu yüzden onlara "mufevvida" denir.
- [43] Kevseri, el-Esma ve's-Sıfat, (d. not: 1), s. 377.
- [44] Muhammed b. Abdilllah b. Muhammed İbn Battuta, Tuhfetu'n-Nuzzar fi Ğaraibi'l-Emsar (Rihlet-u İbn Battuta), Beyrut, 2004, s. 88.
- [45] Kevseri, el-Esma ve's-Sıfat, (d. not: 2), s. 286.

İbn-i Teymiyye'nin Yanlışları -2

Yazar Ali Kara

Çarřamba, 21 Nisan 2010 14:47 -

[46] Kur'an, Bakara(2): 255.

[47] Muhammed Zahid el-Kevseri, es-Seyfu's-Sakîl fi'r-Rreddi alâ İbn-i Zefîl, (el-Akîdet-u ve ilm'î-kelem min a'mali'l-imam Muhammed Zahid el-Kevseri içerisinde), (d. not: 1), Beyrut, 2004.

[48] Bkz. Abdulhamid, a.g.e., (d. not: 1), s. 125.

[49] Takıyyuddin es-Sübki, a.g.e., s. 477-478.

[50] Bkz. Tacüddin Abdulvahhab b. Ali es-Subki, Tabakatu's-Şafiiyyeti'l-Kübra, t.y., IX, 35-91.

[51] Tacüddin es-Sübki, a.g.e., IX, 91.

[52] Kur'an, En'am(60): 3.